

Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Українська Академія Наук

Тілея
Науковий вісник

Збірник наукових праць

- Історичні науки
- Філософські науки
- Політичні науки

Випуск 59 (№ 4)

Київ – 2012

**Збірник засновано 2004 року
Вихід з друку – щомісячно**

**Фахове видання з філософських, політичних
та історичних наук, затверджено постановами президії ВАК України
№ 1-05/2 від 10 березня 2010 р. та № 1-05/3 від 14 квітня 2010 р.**

*Свідоцтво про державну реєстрацію (переєстрацію) друкованого засобу
масової інформації серія КВ № 16332 – 4804 ПР від 24 лютого 2010 р.*

Шеф–редактор:

АНДРУЩЕНКО В.П., доктор філософських наук,
професор, член–кореспондент Національної академії наук України,
академік Національної академії педагогічних наук України

Головний редактор:

ВАШКЕВИЧ В.М., доктор філософських наук,
професор, академік Української академії наук

Заступник головного редактора:

КРИВОШЕЯ В.В., доктор історичних наук,
академік Української академії наук

Відповідальний секретар:

ХАЛАМЕНДИК В.Б., доктор філософських наук, доцент

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

З історичних наук:

Войцехівська І.Н., доктор історичних наук, професор

Гончар Б.М., доктор історичних наук, професор

Дробот І.І., доктор історичних наук, професор

Журба М.А., доктор історичних наук, професор

Колесник В.Ф., доктор історичних наук, професор,
член–кореспондент Національної академії наук України

Макарчук С.С., кандидат історичних наук, доцент

Михайлюк В.П., доктор історичних наук, професор

Нестуля О.О., доктор історичних наук, професор,
академік Української академії наук

Солдатенко В.Ф., доктор історичних наук, професор,
член–кореспондент Національної академії наук України

Стоян Т.А., доктор історичних наук, доцент

Сушко О.О., доктор історичних наук, професор

Фіров П.Т., кандидат історичних наук, доцент

Чернега Л.М., доктор історичних наук, професор

З філософських наук:

Акопян В.Г., кандидат філософських наук, старший науковий
співробітник, академік Української академії наук

Базалук О.О., доктор філософських наук, професор

Бех В.П., доктор філософських наук, професор,
академік Української академії політичних наук

Бондаренко О.В., доктор філософських наук, професор

Волинка Г.І., доктор філософських наук, професор

Герасимова Е.М., доктор філософських наук, доцент

Жацько В.О., доктор філософських наук, професор

Куцепал С.В., доктор філософських наук, професор,
академік Української академії наук

Закович М.М., доктор філософських наук, професор

Михальченко М.І., доктор філософських наук, професор,
член–кореспондент Національної академії наук України,
академік Української академії політичних наук

Онїпко О.Ф., доктор технічних наук, професор,
академік Української академії наук

Предборська І.М., доктор філософських наук, професор

Хімченко О.Г., кандидат філософських наук, професор,
член–кореспондент Української академії наук

Яшанов С.М., доктор педагогічних, професор

З політичних наук:

Андрусишин Б.І., доктор історичних наук, професор,
академік Академії наук вищої школи України

Бабкіна О.В., доктор політичних наук, професор

Балабанов К.В., доктор політичних наук, професор

Євтух В.Б., доктор історичних наук, професор,
член–кореспондент Національної академії наук України

Іванов М.С., доктор політичних наук, професор

Картунов О.В., доктор політичних наук, професор,
академік Української академії політичних наук

Котигоренко В.О., доктор політичних наук, професор,
академік Української академії політичних наук

Онїщенко І.Г., доктор політичних наук, професор

Римаренко С.Ю., доктор політичних наук, професор

Шаповал Ю.І., доктор історичних наук, професор,
академік Української академії політичних наук

Шкляр Л.Є., доктор політичних наук, професор

Гілея:* науковий вісник. **Збірник наукових праць** / Гол. ред. В.М. Вашкевич. –
К.: ВІР УАН, 2012. – Випуск 59 (№4). – 850 с.

Друкується за рішенням:

**Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(протокол № 8 від 29 березня 2012 р.);
Президії ВГО Української Академії Наук
(протокол № 12-04-29 від 29 березня 2012 р.)**

*Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні
проблем інформаційної цивілізації, що формується. Основні рубрики
охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований
на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.*

*Гілея – в стародавні часи територія лісової Скіфії між
Борисфеном (Дніпром) і Гіпанісом (Південним Бугом).
Рештки цієї «лісової квітки» залишилися до теперішнього
часу на території Миколаївської та Херсонської
областей. (Докладніше див.: Геродот. Історія. IV.16-25).

© Редакційна колегія, 2012

© Автори статей, 2012

© Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, 2012

© ВГО Українська академія наук, 2012

Козловець М.А. Етнополітичний вимір сучасного українського суспільства	413
Пустовойт В.І. Конструктивність і утопізм програми «Порядок денний на XXI століття» як механізму реалізації концепції сталого розвитку	420
Тополь О.В. Історико-філософська рефлексія поняття «старість»	427
Ашиток Н.І. Мовна картина світу як феномен культури в інформаційному суспільстві	432
Піонтковська Т.В. Логіка в Україні XV–XVI ст.	437
Северинюк В.М. «Благородні» засади владування (класика політичної думки)	443
Сайтарли І.А. Репресивний зміст патріархальної сім'ї у соціокультурному контексті	449
Кучера І.В. Етнічна ідентичність етнонаціональних спільнот України	455
Беженарь О.П. Механізм переживання людини як інтегратор суперечностей у взаємодії психологічного і соціального механізмів	460
Усачова Г.М. Соціодинаміка трансформацій рекламних комунікацій	467
Тараров Я.В. Взаємозв'язок логіки та онтології у генезі фізичного знання: проблема існування об'єктів фізичного дослідження	472
Кузьменко В.В. Онтологічний статус нуля як елементу семіотичної теорії чисел	478
Содомора П.А. Терміни «буття», «сущє», «існуюче»: чи є між ними різниця?	488
Андрєєв Д.В. Правовий порядок як різновид цивільно-правового порядку	492
Литовченко В.П. Феномен ідеалу в системі релігійно-філософських концепцій	496
Дядюшкін О.М. Класичні підходи до визначення поняття «псевдорелігія»	503
Проценко Е.Б. Філософсько-релігійознавчий аналіз проблеми цінностей: методологічні аспекти дослідження	509
Бондар О.В. Християнська антропологія: методологія дослідження	515
Шиленко Б.Є. Соціальна трансформація католицизму в епоху глобалізації	520
Грек І.М. Парадигма векторів церковно-конфесійних відносин: суспільно-філософське трактування конфлікту	526
Яковенко А.І. Сутність взаємовідношення віри й розуму в християнсько-православній традиції	531
Зінякова В.В. Неперекладність релігійних сенсів в текстах Танаху	537
Зайченко-Свєчнікова О.Г. Рольова гра у блазнівстві та карнавалізаційній релігійності	542
Майданевич Л.О. Релігія як складова міжнародних відносин: релігійознавчий аспект	548
Осташук І.Б. Метатекст християнської сакральної символіки в українській духовній культурі ..	555
Хілько Є.В. Соціально-психологічні характеристики українського православ'я в першому десятилітті XXI ст.	561
Кобилкін Д.С. Сакральна метафора як джерело теоестетики	567
Фуркало В.С. Персоналістичний характер хасидизму	572
Буяк Б.Б. Філософські ідеї щодо національно-патріотичного виховання молоді у творчій спадщині Григорія Ващенка	577
Янковський С.В. Особистість і виховання в діалозі Платона «Протагор»	583
Чернигова Т.Л. Ідея смерті в етико-естетической концепції М.Метерлінка	588
Стояцька Г.М. Онтологічний статус суб'єктивності у філософії права Г.В.Ф.Гегеля	592
Супрун Н.Т. Особливості логіко-лінгвістичної концепції І.Міхневича	597
Соколовський О.Л. Історико-духовні витoki й особливості толстовців в Україні	602
Гасанов А. Салман аль-Фариси у роботі Мухаммада бін-Абдуррахмана ас-Сахава	608
Абдізаде А.І. Накази «Амр бил-маруф ва нахй анил-мункар» як форма громадського контролю	614
Самедов Д.Я. Розмаїття граней творчості Каміля Наджафзаде	618
Гончаров В.І. Інформатизація освіти як потреба її модернізації: другий етап	622
Уваркіна О.В. Основні функції освіти в сучасному філософсько-педагогічному дискурсі ..	627
Вернидуб Р.М. Застосування інформаційних технологій в управлінні навчально-виховним процесом у ВНЗ	633
Фатхутдінова О.В. Вплив правової освіти на формування організаційної культури українців ..	638
Шумських І.А., Капінус О.Л. Тестування з англійської мови студентів немовних спеціальностей як форма контролю професійної компетенції	644
Логвиненко В.М. Філософські аспекти екологічної освіти	648
Роговенко М.М. Застосування активних методів навчання при підготовці фахівців органів внутрішніх справ у процесі викладання філософсько-правових дисциплін	653
Тюркель Я. Вирішення Нагорно-Карабахського конфлікту у новому світопорядку	657

Політичні науки

Шульга М.А. Зовнішньополітичні пріоритети незалежної України (за працями М. Грушевського та В. Липинського)	664
Агамалієв А.А. Соціологічні аспекти формування та реалізації інноваційного управління підприємствами в умовах реструктуризації	670
Петренко І.І. Визначення та структурування проблем в процесі розробки державної політики	675
Підкуркова І.В. Вплив права на розвиток громадянського суспільства в Україні	681
Турів М.В. Українсько-австрійське торговельно-економічне співробітництво: передумови, сучасний стан та перспективи розвитку	686
Воронянський О.В. Економічна політика держави в сучасній Україні: короткий огляд	692
Дерев'яно С.М. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 року: політичні мотиви суб'єктів ініціювання та призначення	698
Кваша О.П., Дементєєва В.В. Основні напрями й проблеми здійснення державної регіональної політики в сучасній Україні	703
Назарчук О.М. Економічні доктрини сучасних соціал-демократичних партій України	710
Призглей М.О. Механізми участі громадян у процесі прийняття загальнодержавних рішень у трансформаційних суспільствах	716
Васильчук С.О., Морев М.В., Попова В.І. Історичні та соціально-психологічні передумови поширення субкультурних ідеологій в молодіжному середовищі	722
Висоцький О.Ю. Застосування легітимізаційних технологій для зміцнення політичної влади ..	729
Вонсович О.С. Безпековий вимір європейського геополітичного регіону	739
Вонсович С.Г. Транзитивні політичні системи: типологія і основні риси	749
Горюнова Є.О. Інституціоналізація Спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС у контексті положень Лісабонського договору	755
Зінько С.Ю. Сучасна публічна дипломатія Катару	760
Кривошеїн В.В. Наука про вибори (псефологія) як результат міждисциплінарного синтезу	766
Ломжець Ю.В. Основні моделі взаємодії президента й парламенту в контексті особливостей положення парламентських партій в політичному просторі	772
Ляшко А.Є. Політика міжнародного співтовариства щодо врегулювання косовського конфлікту	779
Мазуренко С.А. Моральна дилема в політиці: цілі, засоби, наслідки	786
Мамедлі А.Е. Особливості соціалізації азербайджанської молоді в контексті демократичних цінностей	793
Парно Л.Д. Електоральні механізми формування стабільної урядової більшості (на прикладі Франції)	799
Андрєєва О. М., Мусієнко К.М. Глобальні тенденції розвитку міжнародного регулювання кіберпростору в контексті інформаційного протистояння Російської Федерації та США	805
Теміров Ю.Т., Прихненко М.І. Фактор «занепаду» в трансформації зовнішньої політики Великої Британії після закінчення Другої світової війни	809
Рижков М.М., Керимова Н.С. Маніпулятивні технології під час кольорових революцій на Близькому Сході	814

Наукове життя

Аляєв Г.Є. Ретроспектива і перспектива філософського психологізму. Рецензія на монографію: Гоян І. М. Історико-філософська рефлексія психологізму: на перетині філософії і психології [Текст]: монографія / І. М. Гоян. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. – 360 с.	818
Кривошея І.І. Рецензія на монографію: Тромбські Мацей. Полки авангарду коронного війська в 1768 – 1794 роках. – Забже – Тарновські Гури, 2012. – 202 с., іл.	821
Калакура О.Я. Референдум в Україні як політико-правовий інститут. Рецензія на монографію: Дерев'яно С. М. Політико-правові засади референдумів в Україні: Монографія. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. – 848 с.	822
Онопрієнко В.І. Рецензія на монографію: Колесник І.І. Гоголь. Мережі культурно-інтелектуальних комунікацій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – 596 с.	824

Філософські аспекти екологічної освіти

Виділено основні компоненти екологічної освіти і проаналізовано їх зміст. Наголошено на значенні і важливості усіх компонентів екологічної освіти. Окреслено умови та основні проблеми формування екологічних знань, екологічної свідомості, екологічної етики, екологічної культури.

Ключові слова: екологічна освіта, знання, екологічна свідомість, етика, екологічна культура, навколишнє середовище.

Людська життєдіяльність на сучасному етапі розвитку суспільства набуває якості не лише екологічної загрози, а як вказує відомий німецький філософ К.–М.Маєр–Абіх, стає універсально–онтологічною, загрожуючи цілості природи, спільному буттю природи й людини [7]. У зв'язку з цим виникає потреба корекції сучасного способу життя людей у світлі гармонізації відносин людини і природи. Очевидно, що виправити наявну ситуацію тільки технічними засобами не вдасться, необхідні світоглядні зміни. Тому сьогодні велика увага приділяється екологічній освіті, яка є передумовою екологічно безпечного розвитку і яка має стати обов'язковим підґрунтям розв'язання актуальних екологічних та соціальних завдань сучасності.

Проблема екологічної освіти розглядається у сучасних наукових дослідженнях теоретичного і прикладного характеру. Практичне значення екологічної освіти розкрито у працях В.Крисаченка, О.Салтовського, М.Хилька, Л.Юрченко. Певні теоретичні аспекти екологічної освіти висвітлено В.Деркачем, А.Єрмоленком, В.Скрещем, А.Толстоуховим та ін. Також у дисертаційних роботах досліджувалися окремі питання щодо змісту, завдань, форм і методів екологічної освіти (О.Варго, Н.Єфіменко, Т.Кучай, Л.Маркович, Ю.Саунова, С.Соболева, Л.Титаренко, Д.Топоровський, Р.Харитонов, О.Чернікова та ін.). Проте слід зазначити, що соціально–філософські аспекти екологічної освіти залишаються недостатньо розкритими. Тому метою цієї статті є теоретичне обґрунтування сутності екологічної освіти та її компонентів і виявлення проблем у процесі їх реалізації.

Одним із найважливіших документів, які визначають зміст, завдання, структуру екологічної освіти є Концепція екологічної освіти України. Відповідно до неї, екологічна освіта має охоплювати всі вікові, професійні та соціальні верстви населення, і ґрунтуватися на таких принципах: системність і безперервність, що забезпечують умови формування екологічної культури між окремими ланками освіти, єдність формальної і неформальної освіти; орієнтація на ідею цілісності природи; міждисциплінарний підхід до формування екологічного мислення, що передбачає логічне поєднання й поглиблення системних природних знань; взаємозв'язок краєзнавства, національного і глобального мислення, що сприяє поглибленому розумінню екологічних проблем на різних рівнях; конкретність та об'єктивність знань, умінь та навичок; поєднання високопрофесійних екологічних знань з високоморальними загальнолюдськими цінностями [5]. Відповідно, екологічна освіта, як може видатись на перший погляд, що зводиться до вивчення дисциплін екологічного спрямування. «Екологічна освіта – це сукупність наступних компонентів: екологічні знання – екологічне мислення – екологічний світогляд – екологічна етика – екологічна культура» [5]. Філософське осмислення екологічної освіти та її компонентів дасть змогу збагнути у якому напрямі треба рухатись і які можливі перепони на шляху до досягнення високого рівня екологічної культури.

Перший рівень екологічної освіти передбачає не лише засвоєння знань, а й створення передумов внутрішньої культури людини, формування готовності до свідомої діяльності стосовно гармонізації відносин людини і суспільства. Сьогодні кожен навчальний заклад дає своїм учням певний рівень екологічних знань. Проте, багато дослідників сходяться на думці, що ці знання є малоефективними, оскільки увага педа-

гогів зосереджується передусім на розгляді конкретних, почасти, вузькоспеціалізованих питань, ці знання є фрагментарними, інколи просто поверховими й аматорськими та носять суто інформативний характер. Згідно із Концепцією екологічної освіти, осердя екологічних знань мають становити уявлення про «біосферу та її структурні одиниці; екосистеми, їх біотичну структуру, генетичні типи, принципи класифікації; живу речовину та її роль в біосферних процесах; закономірності колообігів речовин, енергії та інформації; систему «людина – суспільство – біосфера – космос»; основні види антропогенного впливу на компоненти довкілля та їх негативні наслідки; основні глобальні, державні і регіональні екологічні проблеми та шляхи їх вирішення; економічні, законодавчі та нормативно–правові принципи раціонального природокористування; основи державної та регіональної екологічної політики тощо» [5]. Крім того, що є вкрай важливо, як зазначають В.Крисаченко та М.Хилько «сьогодні мова повинна йти не просто про накопичення знань у галузі екології, а про осмислене оволодіння ними, формування на їх основі нового світогляду, який розглядає би будь–які політичні, соціальні, господарські питання насамперед з точки зору збереження природи» [6,с.468–469]. Потрібно пам'ятати, що просте засвоєння екологічних знань не буде запорукою відповідної життєдіяльності. Звичайно, для того, щоб наша діяльність була екологічно коректною потрібні знання, а разом з тим не менш важливим аспектом є те, щоб на основі здобутих знань з'явилися відповідні переконання як необхідні мотиви нашої діяльності. Для цього потрібно, щоб знання було творчо переосмислене і трансформувалося в особистісно–значуще. Знання роблять переконання глибокими, обумовлюють духовну культуру людини, формують готовність до свідомої природоохоронної діяльності, проте сам факт наявності хороших знань не буде гарантією зваженої екологічної поведінки і обмежуватись тільки їх передачею жодним чином не можна. Знання є базовим і першим компонентом екологічної освіти і від їх якості залежатиме можливість розгортання усіх наступних.

Наступні компоненти – екологічне мислення й екологічний світогляд – пов'язані із феноменом екологічної свідомості. На думку К.–М.Маєр–Абіха, ситуація, у якій зараз перебуває людство, має вигляд загрозливого функціонального кола, вийти з якого можна лише змінивши свій світогляд, «коли разом із хибною діяльністю, яка загрожує основам життя, відмовимося й від пов'язаного з нею способу мислення» [7,с.59]. Ми маємо розглядати екологічну свідомість не як окрему форму суспільної свідомості, а швидше суспільна свідомість має бути екологічною по суті. Будь–яка людська діяльність пов'язана з природним середовищем, а тому наша свідомість має спонукати нас до екологічно безпечної життєдіяльності. Екологічну свідомість можна визначити як «кусталену й усвідомлену систему уявлень про стан природного довкілля, здатність (індивідуальну або колективну) до адекватного розуміння органічного зв'язку між людиною та природою і використання екологічних знань та переконань у всіх без виключення сферах практичної діяльності» [4,с.11]. Формуватися така свідомість має шляхом формальних і неформальних освітніх заходів, виховання. Становлення екологічної свідомості має відбуватись за такими напрямками: науковим, що виявляється в реалізації на практиці знань про існуючі у природному світі зв'язки, про те, як можна уникнути їх порушення в ході життєдіяльності; економічним – виражається в усвідомленні недоцільності виробництва, що руйнує природне середовище; культурним – виявляється в прагненні зберегти природне довкілля як елемент культурного середовища; політичним – розкривається через прагнення створювати умови існування, відповідні людській гідності [8,с.135–136]. Це складне завдання має реалізовуватись через вплив на особисті переконання, систему суб'єктивних цінностей, соціальні стереотипи, особисті прагнення та ін. При цьому слід враховувати панівні світоглядні установки соціуму, досягнення сучасної науки, пам'ятати про специфіку та різноманітність психічних процесів, індивідуальні особливості та багато іншого. Складність цього завдання свідчить про те, що й надалі наша індивідуальна й суспільна свідомість залишається яскраво антропоцентричною. Антропоцентризм є іманентним людській природі і здолати його наврод чи вдасться, хоч і пропонують, деякими вченими, моделі екоцентризму, біоцентризму тощо. Свідомість сучасної людини базується на

споживацьких засадах: природне довкілля є тільки джерелом задоволення людських потреб; критерієм втручання у природу є корисність для людини; природоохоронна діяльність продиктована звичайним прагматизмом. І весь цей комплекс увінчує переконання на зразок: «щоб не сталося – усе буде добре». Отже, необхідно працювати у напрямку корекції (а у ідеалі зняття) звичних антропоцентричних світоглядних установок, подолання утилітарно–прагматичного ставлення до природного довкілля, формування ціннісно спрямованої екологічного змістом свідомості. Наявність екологічної свідомості у нашого сучасника уможливить процеси оптимізації взаємовідносин між суспільством і природним середовищем, пригальмує процеси деградації довкілля й допоможе у розв'язанні глобальної екологічної кризи.

З огляду на означені обставини виникає необхідність в екологічній етиці. Її завданням є, передусім, формування персональної та колективної відповідальності за стан біосфери перед сучасним та майбутніми поколіннями. Класична етика в основі є антропоцентричною, а сучасні реалії вимагають, щоб поняття моральності поширилось і на природне довкілля. Таке поширення предмета етики, на думку відомого німецько–американського філософа Г. Йонаса, є необхідним для сучасної людини, оскільки може бути ефективним засобом захисту людини розумної від людини діючої. «Безодня між силою знання і силою дії висуває нову етичну проблему. Осягнення непізаного є зворотним боком обов'язку знання, а відтак і частиною етики, яка має стати дедалі необхіднішою для самоконтролю нашої надмірної могутності» [3, с.22]. Таким чином, оскільки класична етика не приймає до уваги глобальних умов людського життя, то «те, що сьогодні поставлено на карту саме це, вимагає... нового осягнення прав та обов'язків, бо жодна колишня етика і метафізика не запропонували для цього відповідних принципів» [3, с.22]. З такої позиції випливає, що не тільки інтереси людини можуть претендувати на моральну цінність, а й позиція захисту природи задля самої природи. Тобто природа входить у нормативну мораль і в прикладну етику. Критична екологічна ситуація спонукає нас до довершення так званої універсалістської етики, яка міститиме норми, що регулюють відносини людини і природи. Для цього, як зазначає А. Ермоленко, «треба підпорядкувати морально–правовому контролю людства нашу інструментально–стратегічну експансію у світ, причому морально–правові категорії мають бути обґрунтовані дискурсом зрілих громадян, регулятивною ідеєю якого є ідеальна комунікація, побудована за відповідними правилами аргументації, тобто ідеальний дискурс» [1, с.399]. Це надскладне завдання, оскільки людина змушена й надалі задовольняти свої потреби за рахунок експансії у природне довкілля, і навряд чи зможе побороти виключно споживацьке ставлення до нього. Окрім цього, на тлі загальної байдужості й анемічності, людство втрачає моральні засади міжособистісних взаємовідносин, що ж залишається говорити про взаємовідносини з природою. Є очевидним те, що поодинокі ми не досягнемо бажаного результату, потрібно, щоб у цей процес включилися усі – починаючи з індивідів, культурних, політичних, економічних інститутів і завершуючи людством загалом.

Екологічна етика є моральним підґрунтям екологічної культури, яка є кінцевою метою екологічної освіти. Її можна визначити як динамічну, відкриту систему ціннісних орієнтацій і установок, яка націлена на відтворення, збереження та розвиток природно–соціального багатства; механізм, який допомагає пристосовуватися суспільству до навколишнього середовища, та регулює й скеровує діяльність суспільства по відношенню до природи. «Екологічна культура в більшості визначає норми відношень суспільства і природи, встановлює систему пріоритетних цілей; знаходить своє відображення в суспільній свідомості та суспільній психології, в конкретних формах життєдіяльності та способу життя» [9, с.82]. Вона регулює відносини людини і природи моральними і науковими засобами. Звичайно, щоб бути ефективною, ця культура вимагає синтетичного підходу, який поєднає здобутки як соціально–гуманітарних наук так і природничих, технічних. Відповідно, вона передбачає наявність знань, які стосуються як соціального життя так і царини природи, досягнень техніки. Знання необхідні нам, щоб коректно вести себе у навколишньому середовищі і проводити ефективну екологічну діяльність, проте, потрібно пам'ятати, що проста наявність

таких знань, не гарантуватиме відповідної життєдіяльності та екологічної культури. Потрібно, щоб здобуті знання, як вже зазначалось, стали особистісно–значущими, основою для виникнення переконань, що мотивують нашу діяльність. Саме знання надають переконанням глибокий зміст, значення, розкривають всезростаючу роль у соціумі певних цінностей. Звичайно, далеко не усі знання стають переконаннями. Проте, знання – це перший і необхідний крок у напрямі до екологічної культури. Вельми часто ним і обмежуються, очікуючи, що особа, маючи відповідні знання, буде їх використовувати та керуватись ними в процесі своєї життєдіяльності. Формування екологічно орієнтованої стратегії поведінки і діяльності є довготривалим і поетапним процесом. Він передбачає організовану систему заходів з передачі екологічних знань, появи відповідних переконань, цінностей, моральних принципів, практичних навичок, які є необхідними в процесі взаємодії з природою. Механізм формування екологічної культури є складним й отриманий результат може не відповідати очікуванням. Для появи розвинутого рівня екологічної культури потрібно впливати на ціннісні орієнтації особистості. Це складне завдання мають реалізовувати не тільки викладачі природничих та професійно орієнтованих навчальних дисциплін, а й – гуманітарії, які мають справу з формуванням особистості, світогляду, переконань, активної життєвої позиції. Саме вони повинні сприяти формуванню, на основі осмислених знань, екологічного світогляду, спеціалізованого рівня екологічної свідомості, вмінню розглядати будь–яку професійну і загалом соціальну проблему з позиції збереження природного довкілля. Потрібно докласти багато зусиль, щоб у свідомості громадян гасло «екобезпечне майбутнє» перетворилося на потребу. Щоб перші шаблі у ієрархії цінностей посідали не багатство і кар'єра, а чисте повітря, водойми, земля; щоб з'явилися установки на відтворення, збереження та запобігання деградації природного середовища, подолання наслідків руйнівних процесів у природі та відтворення екологічного рівноваги, екологізації всіх видів та форм людської діяльності, забезпечення екологічної безпеки планети загалом.

Всі отримані знання, набуті переконання, прагнення, потреби мають відображатися у професійній діяльності та у повсякденному житті. Гострота проблем, які постали, їх масштабність і складність не терплять у ході екологічної практики формалізму, байдужості, безвідповідальності, а потребують ініціативи й творчості в екологічній сфері. Це вимагає і постійного підвищення своєї кваліфікації, оволодіння новими екологічними та іншими необхідними знаннями, вміння реалізацію у практичній діяльності. Як зазначають В.Крисаченко і М.Хилько, саме практична діяльність збагачує її учасників безпосередніми знаннями про природне середовище. Соціально–екологічний досвід, набутий у процесі цієї діяльності, дозволяє співвіднести їх із реальністю, обдумати і відчуті ті факти, які відомі з книг, телепрограм, Інтернету, і тим самим сприяє перетворенню таких знань у переконання. Одночасно практична діяльність є засобом перевірки рівня екологічної свідомості [6]. Можна стверджувати, що екологічна культура буде мати місце тільки тоді, коли виражатиметься у діяльності і саме через діяльність вона набуває своєї довершеності.

Підсумовуючи, слід сказати, що кожному компоненту екологічної освіти відповідає певний рівень екологічної зрілості: від елементарних екологічних знань, до їх глибокого усвідомлення і практичної реалізації на вищих рівнях. Що стосується екологічних знань, то їм приділяється достатня увага, а стосовно інших – то вони практично не впроваджуються. Можливо це пов'язано з тим, що коли мова заходить про екологічну освіту, насамперед звертають увагу на педагогів, які читають відповідні дисципліни. Передусім, вони відповідають за здобуті знання своїми підопіченими, проте слід пам'ятати, що сучасна освіта це «обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва» [2]. Тому перед освітянами гостро стоїть завдання сформувати як професійні, так і особистісні якості молодого покоління якою доведеться вирішувати складні екологічні завдання. Екологічна культура не виникає сама по собі, а тільки у ході комплексного й багатofакторного впливу на

особистість. У процес екологічної освіти мають бути включені усі без виключення, бо на усіх лежить відповідальність за наш «спільносвіт».

В даній статті була здійснена спроба цілісно розкрити сутність екологічної освіти, окреслити проблеми її реалізації й формування екологічної культури. В подальшому дослідження з цієї теми можуть бути присвячені розкриттю ролі знань і потенціалу навчальних дисциплін у формуванні екологічної культури, вивченню механізму появи екологічних цінностей, обґрунтуванню екологічної етики, розробці рекомендацій змістового, процесуального характеру для підвищення рівня екологічної культури.

Список використаних джерел

1. Єрмоленко А. М. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи. Монографія / Єрмоленко А. М. – К.: Лібра, 2010. – 416 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>
3. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Йонас Г.; [пер. з нім. А. Єрмоленка, В. Єрмоленка]. – К.: Лібра, 2001. – 400 с.
4. Концептуальні виміри екологічної свідомості: Монографія / [М. М. Кисельов, В. Л. Деркач, А. В. Толстоухов та ін.]; – К.: Вид. Парапан, 2003. – 312 с.
5. Концепція екологічної освіти України / Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. – №7. – С.3–23.
6. Крисаченко В. С. Екологія. Культура. Політика: Концептуальні засади сучасного розвитку / В. С. Крисаченко, М. І. Хилько. – К.: «Знання України», 2002. – 598 с.
7. Маєр–Абіх К.–М. Повстання на захист природи. Від довкілля до спільносвіту / Маєр–Абіх К.–М. [пер. з нім., післямова, примітки А. Єрмоленка]. – Київ: Лібра, 2004. – 196 с.
8. Салтовський О. І. Основи соціальної екології: Навчальний посібник / О. І. Салтовський. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 382 с.
9. Юрченко Л. І. Екологічна культура в контексті екологічної безпеки: Монографія / Л. І. Юрченко. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2008. – 296 с.

Логвиненко В.М. Философские аспекты экологического образования

Выделены основные компоненты экологического образования и проанализировано их содержание. Отмечено значение и важность всех компонентов экологического образования. Определены условия и основные проблемы формирования экологических знаний, экологического сознания, экологической этики, экологической культуры.

Ключевые слова: экологическое образование, знания, экологическое сознание, этика, экологическая культура, окружающая среда.

Logvynenko, V.M. Philosophical Aspects of Environmental Education

The main components environmental education and their contents are analyzed. The value and importance of all components of environmental education are emphasized. The conditions and problems of formation of environmental knowledge, environmental awareness, environmental ethics and ecological culture are outlined.

Key words: environmental education, knowledge, environmental awareness, ethics, ecological culture, environment.

Застосування активних методів навчання при підготовці фахівців органів внутрішніх справ у процесі викладання філософсько–правових дисциплін

Розкрито роль проблемного, дослідницького та інтерактивного методів навчання у підготовці фахівців органів внутрішніх справ, показано їх роль у розвитку творчості курсантів.

Ключові слова: проблемна ситуація, творчі здібності, пізнавальна діяльність, інтерактивні методи

Сьогодення пред'являє високі вимоги до працівників правоохоронних органів. Тому майбутнім працівникам міліції недостатньо просто опанувати певною сумою спеціальних знань. Необхідно виробити у кожного з них навички до самостійної орієнтації в поведінці, виборі способів і найбільш ефективних методів досягнення службових цілей, творчого підходу до виконання поставлених завдань.

Саме тому актуальним завданням у сучасному навчанні є забезпечення умов для максимальної мобілізації інтелектуальних можливостей кожного курсанта як суб'єкта творчої діяльності. У зв'язку з цим виникає необхідність поповнювати традиційне навчання методами, які б сприяли активному засвоєнню знань, набуттю необхідних навичок та вмінь, розвитку творчості. Але в навчальній практиці увага та енергія курсантів концентрується в основному на змісті засвоюваного матеріалу, переказуванні «готової» абстрактної інформації, відірваної від їхнього життя і суспільного досвіду. Між тим, сучасна педагогічна наука вимагає від тих, хто навчається, не тільки розуміння, запам'ятовування та відтворення отриманих знань, але й набуття вміння ними оперувати, ефективно застосовувати та творчо розвивати у своїй подальшій практичній діяльності.

Мета статті – показати роль активних методів навчання, що сприяли б тісному зв'язку теорії з практикою, розвитку творчих здібностей курсантів органів внутрішніх справ.

Проблема активізації навчання широко розглядалась у вітчизняній науці. Зокрема, роль різних способів активізації пізнавальної діяльності для розкриття творчого потенціалу, а саме: проблемних завдань – обґрунтована в роботах Т.Кудрявцева, М.Махмуртова, Л.Момот, О.Матюшкіна та ін.; самостійної роботи – показана в дослідженнях Л.Алексашкіної, М.Данилова, В.Майбороди, Т.Шамової; дослідницької роботи – розкрито в працях В.Всесвятського, В.Загвязинського, В.Успенського, Н.Недодатко. Психологічні основи даної проблеми досліджували В.Демиденко, З.Калмикова, О.Леонтьєв, О.Савенков.

Але не дивлячись на значну кількість досліджень у цій галузі, проблема активізації навчання у вищих навчальних закладах залишається актуальною. Адже сьогодення вимагає від молодих спеціалістів творчого пошуку, оригінальних, нестандартних підходів у вирішенні різноманітних проблем.

Виходячи із сучасних уявлень дидактив про методи навчання, можна дати таке їх визначення. Методи навчання – це способи педагогічних дій, за допомогою яких досягається засвоєння знань, умінь і навичок, а також розвиток пізнавальних і творчих здібностей людини.

Аналіз літературних джерел та практичний досвід роботи дають підстави стверджувати, що активізації пізнавальної діяльності сприяють, перш за все, активні методи навчання: проблемний, дослідницький та інтерактивний. Зокрема, під час виконання робіт проблемного характеру на семінарах з філософії, релігієзнавства, етики та естетики курсанти мають змогу аналізувати, синтезувати, самостійно переносити вже відомі